

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ ΣΤΗΝ ΔΙΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΪΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΓΙΓΝΕΣΘΑΙ

ΜΑΡΙΑ ΚΟΥΡΗ, ΜΑ, PhD
Λέκτορας (Π.Δ. 407/80)

Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και
Διαχείρισης Πολιτισμικών Άγαθών,
Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Πολιτιστική πολιτική, συμμετοχή και αποκέντρωση

Οι πολιτιστικοί σύλλογοι λαϊκού πολιτισμού, διατηρώντας ακόμη έντονο τὸ στοιχείο τῆς ἐντοπιότητας, κινούνται σὲ ἓνα πεδίο δράσης ἰδεολογικὰ φορτισμένο μὲ τὴν παράδοση, τὴν ἱστορία καὶ τὴν ταυτότητα. Τὸ πεδίο αὐτὸ δράσης ἐκτείνεται ἀπὸ τὴν κληρονομιά τοῦ παρελθόντος ὡς τὴν σύγχρονη παγκοσμιοποιημένη πραγματικότητα καὶ τὸ συνεχῶς μεταβαλλόμενο σήμερα. Σαφῶς ὁ Πολιτισμὸς δὲν εἶναι ἀποκομμένος καὶ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὴν Πολιτική, ἐπομένως ὁλοένα καὶ εὐρύτερα καὶ οἱ πολιτιστικοὶ σύλλογοι καλοῦνται ν' ἀναλάβουν ἐνεργὸ πολιτικὸ καὶ κοινωνικὸ ρόλο, ἐπαναπροσδιορίζοντας τὴν δράση καὶ τοὺς στόχους τους. Προκειμένου νὰ διερευνηθῆ καὶ νὰ ἀναλυθῆ ὁ ρόλος τῶν πολιτιστικῶν συλλόγων ὅπως διαμορφώνεται σήμερα, χρειάζεται κατ' ἀρχὰς νὰ ἐξετασθῆ συνοπτικὰ τὸ σύγχρονο τοπίο τῆς πολιτιστικῆς πολιτικῆς μὲ ἀφετηρία τὴν ἔννοια τῆς Συμμετοχῆς.

Ἡ ἔννοια αὐτὴ περιλαμβάνει τρεῖς, κυρίως, πτυχές:

1. Τὴν συμμετοχὴ τοῦ ἀτόμου ὡς θεατῆ, ἀκροατῆ, ἀναγνώστη, δηλαδή ὡς “καταναλωτῆ” τοῦ πολιτιστικοῦ ἀγαθοῦ ἢ τῆς πολιτιστικῆς ὑπηρεσίας.

2. Τὴν συμμετοχὴ τοῦ ἀτόμου στὴν διαδικασία παραγωγῆς πολιτιστικῶν ἀγαθῶν, δηλαδὴ στὴν καλλιτεχνικὴ δημιουργία, πρὸς τὴν ὁποία προσανατολίζονται πρὸς πρόσωπα οἱ πολιτιστικοὶ ὄργανισμοί, προσφέροντας ἔτσι στὸ ἄτομο τὴν δυνατότητα πολιτιστικοῦ αὐτοπροσδιορισμοῦ καὶ ἀνάπτυξης τῆς προσωπικῆς αἰσθητικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἔκφρασης.
3. Τὴν συμμετοχὴ τοῦ πολίτη στὰ στάδια χάραξης τῆς πολιτιστικῆς πολιτικῆς καὶ στὴν λήψη ἀποφάσεων σχετικὰ μὲ τὸ πολιτιστικὸ τοπίο τὸ ὁποῖο τὸν περιβάλλει καὶ στὸ ὁποῖο διαβιώνει. Πρόκειται γιὰ μιὰν ἔκφραση τῆς συμμετοχῆς μὲ σαφῆ πολιτικὴ χροιά, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται ὡς προσέγγιση “ἀπὸ τὴν βάση πρὸς τὴν κορυφὴ” (bottom-up) καὶ ἡ ὁποία προτείνεται διεθνῶς ὁλοένα καὶ εὐρύτερα.

Ἀνάλογα μὲ τὸ ποιά ἔκφραση τῆς Συμμετοχῆς βρῖσκεται στὸ ἐπίκεντρο κάθε φορᾶ, γίνεται λόγος γιὰ διαφορετικὰ συστήματα πολιτιστικῆς πολιτικῆς. Ἐνα ἀπὸ τὰ βασικώτερα συστήματα εἶναι ὁ Πολιτιστικὸς Ἐκδημοκρατισμὸς, ποὺ ἀναπτύχθηκε τὴν δεκαετία τοῦ 1960. Ἀποσκοπεῖ στὴν ἐξασφάλιση ἴσων ἐνκαιριῶν γιὰ ὅλους τοὺς πολίτες ἀναφορικὰ μὲ τὴν ἐλεύθερη πρόσβασή τους στὰ ἀγαθὰ τῆς τέχνης, πέρα ἀπὸ γεωγραφικούς, φυλετικούς, ἐθνικούς, μορφωτικούς, οικονομικούς, κινητικούς καὶ ἄλλους περιορισμούς. Στὴν πράξη ὁ πολιτιστικὸς ἐκδημοκρατισμὸς ἐκφράζεται μὲ περιοδεῖες τῶν μεγάλων ἐθνικῶν πολιτιστικῶν ὀργανισμῶν (πχ. Κρατικὲς Ὁρχήστρες, Ἐθνικὸ Θέατρο, Ἐθνικὴ Λυρικὴ Σκηνὴ κ.τ.λ.) στὴν περιφέρεια, σὲ μιὰ προσπάθεια “μεταφορᾶς” τῆς ἐπίσημης τέχνης ἐκτὸς τῶν κέντρων δημιουργίας της. Ἐπίσης ἐπιδιώκεται μὲ τὴν κατασκευή πολιτιστικῶν ὑποδομῶν ἐκτὸς τῶν πρωτευουσῶν καὶ τῶν μεγάλων ἁστικῶν κέντρων, προκειμένου νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ ἰσόρροπη ἀνάπτυξη κέντρου καὶ περιφέρειας. Στὶς κατασκευὲς αὐτὲς κάποιες φορὲς λαμβάνονται ὑπ’ ὄψιν οἱ ἀνάγκες τῶν ἀτόμων μὲ ἀναπηρία γιὰ τὴν ἄρση ἐπὶ πλέον ἐμποδίων συμμετοχῆς. Τέλος, ὁ πολιτιστικὸς ἐκδημοκρατισμὸς ἐνθαρρύνει μέτρα τιμολόγησης τῶν εἰσιτηρίων τύπου “βεντάλιας”, ἐξασφαλίζοντας οικονομικώτερη ἢ καὶ δωρεὰν ἀκόμη πρόσβαση στὶς οικονομικὰ ἀδύναμες ὁμάδες. Ὅμως, οἱ δράσεις πολιτιστικοῦ ἐκδημοκρατισμοῦ συχνὰ κρίνονται ἀρνητικὰ ὡς ἐπιδιώξι μεταδόσης τῶν πολιτισμικῶν ἀξιῶν τῆς πνευματικῆς ἢ/καὶ καλλιτεχνικῆς ἑλίτ στὸν εὐρύτερο πληθυσμὸ, ἐφ’ ὅσον ὡς τέχνη γίνονται ἀποδεκτὲς οἱ καλλιτεχνικὲς μορφὲς ποὺ προβάλλονται ἀπὸ τοὺς

έπίσημους έθνικούς πολιτιστικούς φορείς. Έμφανής είναι δηλαδή ή προαναφερθείσα “άπό την κορυφή προς την βάση” προσέγγιση, που τείνει να παραγνωρίζη τὰ ιδιαίτερα ένδιαφέροντα, τις έπιθυμίες και τὰ πολιτισμικά χαρακτηριστικά των διαφορετικών περιοχών και των κοινωνικών ομάδων.

Ως άπάντηση στις άδυναμίες του πολιτιστικού έκδημοκρατισμού προτάθηκε τὸ 1970 ή πολιτική τής Πολιτιστικής Δημοκρατίας. Η τελευταία άπορρίπτει την άνωτερότητα συγκεκριμένων καλλιτεχνικών ειδών και άποδέχεται μιá διευρυμένη έννοια του Πολιτισμού, ή όποία συμπεριλαμβάνει άξίες και πρότυπα ποικίλων κοινωνικών και πολιτισμικών ομάδων¹. Μέσω τής προσέγγισης “άπό τή βάση προς την κορυφή” ένθαρρύνεται ή συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών στην λήψη αποφάσεων άναφορικά με τόν προσδιορισμό και την ύλοποίηση των στόχων τής τοπικής και τής περιφερειακής πολιτιστικής πολιτικής. Αυτό πραγματοποιείται μέσω των έκπροσώπων άφ’ ένδς των έπίσημων τοπικών θεσμών διακυβέρνησης, όπως οί Ο.Τ.Α., και άφ’ έτέρου των μικρότερων αλλά έξ ίσου σημαντικών τοπικών φορέων, όπως οί πολιτιστικοί σύλλογοι. Με αυτό τόν τρόπο πολιτιστικές δράσεις παράγονται άπό τούς άμεσα ένδιαφερόμενους άποκεντρωμένα και βάσει των ειδικών χαρακτηριστικών κάθε περιοχής και κάθε κοινωνικής ομάδας, χωρίς να επιβάλλονται αυτούσιες άπό κάποια κεντρική άρχή. Στά επιδιωκόμενα πλεονεκτήματα του συστήματος αυτού άνήκουν ό πολιτιστικός πλουραλισμός και ή καλλιέργεια τής άνοχής και τής κατανόησης άναφορικά με διαφορετικές μορφές πολιτιστικής έκφρασης, ό πολιτιστικός άυτοπροσδιορισμός άτόμων και κοινωνικών ομάδων μέσω τής συμμετοχής τους στην χάραξη πολιτιστικής πολιτικής, καθώς και ό σχεδιασμός ιδιαίτερων πολιτικών για τόν πολιτισμό κάθε περιοχής οί όποιες συμπληρώνουν τις γενικότερου περιεχομένου και χαρακτηριστήρα ένδικές πολιτιστικές πολιτικές.

Στην έφαρμογή των συστημάτων που άνάλύθηκαν άνωτέρω, παρατηρούνται άδυναμίες τόσο σε ένθικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, με άποτέλεσμα τὰ δυὸ συστήματα να έξακολουθούν να συνυπάρχουν. Αυτό διαφαίνεται στὸ περιεχόμενο τής έννοιας τής πολιτιστικής άποκέντρωσης, ή όποία περιλαμβάνει τρεις πτυχές²:

1. Έ. Δ. Φεσσά-Έμμανουήλ, *Πολιτιστική άνάπτυξη. Νέα πολιτική ευθύνη στὸν έλληνικό χώρο*, Όλκός, Αθήνα 1978, σσ. 16-17.
2. N. Kawashima, ‘Planning for equality? Decentralisation in cultural policy’ στὸ

1. Την πολιτιστική αποκέντρωση, που άφορα την ίση και δίκαιη κατανομή των τεχνών, καταρρίπτοντας όποιαδήποτε εμπόδια συμμετοχής.
2. Την οικονομική αποκέντρωση, που επιδιώκει την δίκαιη κατανομή των δημοσίων πόρων σε όλη την χώρα και σε διάφορες πολιτιστικές ομάδες. Μέσω της οικονομικής ενίσχυσης ιδανικά παρέχεται στις επί μέρους περιφερειακές ομάδες ή δυνατότητα αυτοπροσδιορισμού και αυτενέργειας.
3. Την πολιτική αποκέντρωση, που συνίσταται στην δημοκρατική διάχυση της πολιτικής και διαχειριστικής εξουσίας σε διαφορετικά επίπεδα, κυβερνητικά και μή, αναφορικά με την χάραξη και την εφαρμογή της πολιτιστικής πολιτικής.

Έπεξηγώντας, ή διευρυμένη έννοια της αποκέντρωσης στον πολιτισμό ένσωματώνει στοιχεία τόσο του πολιτιστικού εκδημοκρατισμού (1η μορφή αποκέντρωσης) όσο και της πολιτιστικής δημοκρατίας (2η και 3η μορφή αποκέντρωσης).

Η περίπτωση της Ελλάδας

Στην Ελλάδα μετά το 1980 έχουν γίνει προσπάθειες πολιτιστικής αποκέντρωσης και ενδυνάμωσης της λαϊκής συμμετοχής στην λήψη αποφάσεων. Πιο συγκεκριμένα, ενισχύθηκε νομοθετικά ο πολιτιστικός ρόλος των Όργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, προκειμένου ο Πολιτισμός ν' αναχθῆ από υπόθεση της κεντρικής αρχής και σε υπόθεση των τοπικών κοινωνιών. Οί προγραμματικές συμβάσεις μεταξύ των Ο.Τ.Α., κοινοτικών φορέων και διαφόρων Ύπουργείων -ανάμεσα στα όποια και το έπονομαζόμενο μέχρι το 2009 Ύπουργείο Πολιτισμού, νυν Ύπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού- προβλέπουν την ισόποση οικονομική συμμετοχή των υπογραφόντων μερών με στόχο την προαγωγή του πολιτισμού με όρους περιφερειακούς και τοπικούς. Επί πλέον, επιχορηγούνται πολιτιστικοί φορείς, σύλλογοι και όργανισμοί της περιφέρειας και χρηματοδοτείται ή κατασκευή πολιτιστικών υποδομών και εκτός των μεγάλων αστικών κέντρων (πχ. τὰ ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ., τὰ πνευματικά/πολιτιστικά δημοτικά κέντρα

κ.τ.λ.). Τέλος, εφαρμόστηκαν συγκεκριμένα προγράμματα πολιτιστικής αποκέντρωσης: τὸ Ἐθνικὸ Πολιτιστικὸ Δίκτυο Πόλεων εἶχε ὡς στόχο νὰ ὑποστηρίξει τὴν πολιτιστικὴ ἀνάπτυξη τῶν περιοχῶν ἐκτὸς Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης, δίνοντας σὲ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς 21 συμμετέχουσες στὸ πρόγραμμα πόλεις τὴν δυνατότητα νὰ ἐπιλέξει καὶ νὰ ὑποστηρίξει ιδιαίτερα κάποιον συγκεκριμένο τομέα πολιτισμοῦ, ἀνάλογα μὲ τὶς παραδόσεις, τὶς ἀνάγκες καὶ τὰ ιδιαίτερα ἐνδιαφέροντά της³. Το δὲ πρόγραμμα “Ἐπικράτεια Πολιτισμοῦ” ἐπεδίωκε νὰ συνενώσει πολιτιστικὰ τὴν ἑλληνικὴ ἐπικράτεια μέσω τῆς δημιουργίας δικτύων ἐπικοινωνίας καὶ συνεργασίας ἀξιοποιῶντας καὶ τὶς νέες τεχνολογίες.

Οἱ ἀνωτέρω φιλόδοξες δράσεις εἶχαν ὡς στόχο τὴν ἰσοτιμὴ ἀνάπτυξη ὄλων τῶν περιφερειῶν μέσω τῆς πολιτιστικῆς, οικονομικῆς καὶ πολιτικῆς αποκέντρωσης. Ταυτόχρονα, ἐστόχευαν νὰ παρακινήσουν τὶς τοπικὲς αὐτοδιοικήσεις νὰ ἀναλάβουν ἐνεργὸν δράση στὸν πολιτιστικὸ τομέα καὶ νὰ προσφέρουν οικονομικὴ καὶ ὀργανωτικὴ ὑποστήριξη στὰ πρῶτα βήματα πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση. Ἀπώτερος στόχος ἦταν ἡ σταδιακὴ αὐτονομία τῶν Ο.Τ.Α. ἀπὸ τὴν οικονομικὴ καὶ πολιτικὴ ἐξάρτηση τοῦ Κέντρου, ὅσον ἀφορᾷ στὴν στήριξη καὶ προώθηση τοῦ πολιτισμοῦ σὶς κοινότητες εὐθύνης τους. Οἱ φορεῖς τοπικῆς διακυβέρνησης εἶχαν τὴν εὐκαιρία νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴν πολιτιστικὴ ἀνάπτυξη ὡς τοπικὴ ὑπόθεση, νὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπὸ τὴν χρηματοδοτούμενη κατασκευὴ ὑποδομῶν, νὰ προστατεῦσουν καὶ νὰ προβάλλουν τὰ ιδιαίτερα πολιτιστικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν περιοχῶν τους ἀντιτασσόμενοι στὴν διεθνοποίηση καὶ ὁμογενοποίηση, καθὼς καὶ ν’ ἀνταλλάξουν ἰδέες καὶ ἐμπειρίες μὲ ἄλλες κοινοτικὲς ὁμάδες. Ἐπὶ πλεόν, θὰ ἐδημιουργεῖτο μιὰ βάση ποῦ θὰ ἐπέτρεπε καὶ θὰ διευκόλυνε τὴν ἄμεση συμμετοχὴ τῶν ἀπανταχοῦ πολιτῶν στὴν λήψη ἀποφάσεων σχετικὰ μὲ τὰ πολιτιστικὰ ζητήματα τοῦ τόπου τους.

3. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε τὸ Κέντρο Μουσικοῦ Θεάτρου στὸν Βόλο, τὸ Φωτογραφικὸ Κέντρο στὴν Σκόπελο, τὸ Κέντρο Μελέτης Μουσικῆς Παράδοσης Θράκης, Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Εὐξεινίου Πόντου στὴν Ἀλεξανδρούπολη, τὸ Διεθνὲς Κέντρο Χοροῦ στὴν Καλαμάτα, τὸ Πατρινὸ Καρναβάλι, τὸ Φεστιβὰλ Ταινιῶν Μικροῦ Μήκους στὴν Δράμα, τὸ Κέντρο Σύγχρονης Εἰκαστικῆς Δημιουργίας στὸ Ρέθυμνο. Παρὰ τοὺς ἀρχικοὺς φιλόδοξους στόχους δὲν κατάφεραν ὅλα τὰ δημιουργημένα κέντρα νὰ ἐπιβιώσουν σὲ βᾶθος χρόνου μὲ πολιτιστικὸ κόστος γιὰ τὶς ἔδρες τους. Λυπηρὸ παράδειγμα ἀπώλειας, τὸ Κέντρο Λαϊκῶν Δρωμένων στὴν Κομοτηνὴ, τὸ ὁποῖο ἀνέστειλε τὴν λειτουργία του τὸ 2007.

Παρά την άρχικη αισιοδοξία, οι ενέργειες αυτές έχουν επιτύχει μόνο μερικώς τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα και μέχρι σήμερα παρατηρούνται αρκετά προβλήματα. Πρώτον, οι στόχοι της αποκεντρωσης δεν εντάχθηκαν σε ένα μακροπρόθεσμο πρόγραμμα πολιτιστικής πολιτικής, με αποτέλεσμα τα μέτρα να μην εξελιχθούν σε βιώσιμους θεσμούς, ούτε το κράτος να μπορέσει να εκπληρώσει πλήρως τον ρόλο που ανέλαβε. Δεύτερον, η άνισοκατανομή πιστώσεων και υποδομών μεταξύ Αθηνών/Θεσσαλονίκης ή μεγάλων αστικών κέντρων και της υπόλοιπης χώρας εξακολουθεί να υφίσταται⁴. Τρίτον, οι Ο.Τ.Α. παραμένουν οικονομικά και διοικητικά εξαρτημένοι από το Κράτος για τα πολιτιστικά προγράμματά τους, δεν προχωρούν σε χάραξη πολιτιστικής πολιτικής σχετικής με τις ανάγκες των τοπικών κοινωνιών, ενώ αναπαράγουν κεντρικά μοντέλα συντηρώντας τις παρωχημένες τάσεις του πολιτιστικού εκδημοκρατισμού. Τέταρτον, οι Ο.Τ.Α. τείνουν να επιδίδονται, με κάποιες φωτεινές εξαιρέσεις, σε βραχυπρόθεσμες πολιτιστικές ενέργειες άμεσης απόδοσης τύπου “πυροτεχνήματος”, καθώς λειτουργούν με προχειρότητα, έρασιτεχνισμό και βάσει κριτηρίων προσωπικής πολιτικής ωφέλειας και πελαταιακών σχέσεων⁵. Παρατηρώντας εν γένει το πολιτιστικό πεδίο στην περιφέρεια, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι ακόμη δεν έχει επιτευχθεί σε ικανοποιητικό βαθμό το πραγματικό περιεχόμενο της λαϊκής συμμετοχής με τις διαστάσεις που αναλύθηκαν ανωτέρω.

Στο πλαίσιο αυτής της προβληματικής, θα εξετάσουμε τον σύγχρονο ρόλο και τις προοπτικές των πολιτιστικών συλλόγων.

Πολιτιστικοί Σύλλογοι: Στόχοι και δυνάμεις

Ένας από τους κύριους στόχους των πολυάριθμων πολιτιστικών συλλόγων της Ελλάδας είναι η καλλιέργεια και η διατήρηση των κοινωνικών δεσμών μεταξύ των μελών μιας τοπικής κοινωνίας. Συνεπώς, στους κόλπους των συλλόγων η έντοπιότητα ανάγεται σε πρωταρχικής σημασίας έννοια, που συνδέεται άρρηκτα με την ταυτότητα μιας συγκεκριμένης τοπικής κοινότητας, όπως εκφράζεται μέσα

4. Ντόρα Κόνσολα, *Πολιτιστική δραστηριότητα και κρατική πολιτική στην Ελλάδα: η περιφερειακή διάσταση*, Έκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999.

5. Ά. Βαγιονά, “Πολιτιστική ανάπτυξη και τοπική αυτοδιοίκηση”, *Τοπική αυτοδιοίκηση*, 1992, σ. 55.

από την υλική αλλά κυρίως άυλη πολιτισμική κληρονομιά, ή όποια περιλαμβάνει μεταξύ άλλων χορούς, τραγούδια, έθιμα, μύθους και θρύλους, παραδόσεις, μορφές χειροτεχνίας κ.ά.⁶ Έτσι οί σύλλογοι λαϊκού πολιτισμού επιδιώκουν άφ' ένός την διάσωση τών υλικών και άυλων στοιχείων και τεκμηρίων του λαϊκού πολιτισμού τής περιοχής τους, άφ' έτέρου την μετάδοσή τους μέσω μαθημάτων, όμιλιών, έργαστηρίων, σύστασης βιβλιοθηκών κ.τ.λ. Έπί πλέον συνήθης στόχος τους είναι ή προβολή του λαϊκού πολιτισμού μέσω έκδηλώσεων, εκδόσεων, δισκογραφίας, άξιοποίησης τών νέων τεχνολογικών μέσων κ.ά., ένώ στην άρκετά σπάνια περίπτωση που ό σύλλογος διαθέτει έξειδικευμένο προσωπικό ή συνεργάζεται με άκαδημαϊκούς ή άλλους σχετικούς φορείς, μπορεί να επιδίδεται και στην έθνογραφική έρευνα.

Άπό πολιτική σκοπιά, οί σύλλογοι χαρακτηρίζονται άπό την προσπάθειά τους να διατηρήσουν την οικονομική και την πολιτική αυτότελείά τους, όπως εκφράζεται μέσω τής αντίστασής τους στις όμογενοποιητικές τάσεις του έθνικού κράτους και μέσω μιās σκεπτικιστικής αντιμετώπισης τών κεντρικά όργανωμένων πολιτιστικών προγραμμάτων· παράδοξο όμως είναι ότι, άν και οί σύλλογοι επιδιώκουν να εξασφαλίσουν την κρατική ύποστήριξη ύπό την μορφή έπιχορηγήσεων, εκφράζουν έντονη δυσανεξία όταν τυχόν έπιχορηγήσεις δεν δίδονται άνευ όρων, διότι θεωρούν ότι με αυτόν τον τρόπο τό κράτος επιδιώκει τόν περιορισμό τής άυτονομίας τους⁷.

Στό πολύπλευρο έργο τους οί σύλλογοι αντιμετώπιζουν άρκετές πρακτικές άδυναμίες. Κατ' άρχάς συνήθως δεν διαθέτουν καταρτισμένο και ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό, ένώ στηρίζονται στον ζήλο συγκεκριμένων άτομων. Σε περίπτωση που τὰ άτομα αυτά για όποιοδήποτε λόγο άποχωρήσουν άπό τόν σύλλογο, ό τελευταίος όδηγείται σε μαρασμό, ιδιαίτερα άν στο μεταξύ δεν έχουν όργανωθή και παγιωθή βιώσιμες δομές και τρόποι άποτελεσματικής λειτουργίας.

Δεύτερον, συχνά ό λαϊκός πολιτισμός αντιμετώπιζεται ως φογκλδρ ή ως μουσειακό είδος. Οί δράσεις πολλών συλλόγων περι-

6. UNESCO, Text of the Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage. <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?pg=00006>, 2006.

7. Y. Scarpelos and H. Stratoudaki, 'Mapping the twilight zone of Greek cultural policy' στα ηλεκτρονικά πρακτικά του 4ου Διεθνούς Συνεδρίου "Έρευνας Πολιτιστικής Πολιτικής, ICCPR, Βιέννη 2006, σ. 9.

ορίζονται σε χορευτικές παραστάσεις ή άναβιώσεις τοπικών εθίμων, σε μιὰ άγωνιώδη προσπάθεια διατήρησης τής λεγόμενης “αύθεντικότητας” μορφών, πού έχουν χάσει τόν ζωντανό και συνεχώς έξελισσόμενο χαρακτήρα τους. Τέτοιες έκδηλώσεις όμως έχουν περιορισμένο νόημα και ένδιαφέρον και δύσκολα έντάσσονται γόνυμα στην καθημερινότητα τού σύγχρονου άνθρώπου, και ακόμη λιγώτερο τής νέας γενιάς.

Έπί πλέον, με κύρια πηγή πόρων τις εισφορές τών μελών τους και όποια έσοδα από τις έκδηλώσεις τους, οί πολιτιστικοί σύλλογοι άντιμετωπίζουν οικονομικές δυσχέρειες. Αύτη ή πραγματικότητα δέν έπιτρέπει την άντιμετώπιση πρακτικών ζητημάτων, με έπόμενη την συνήθη άνεπάρκεια ή παντελή έλλειψη κατάλληλων ύποδομών, χώρων, μηχανημάτων, μεθόδων συντήρησης παλαιών άντικειμένων κ.τ.λ.

Παράλληλα, οί έκδηλώσεις τών περισσοτέρων συλλόγων χαρακτηρίζονται από έλλειψη πρωτοτυπίας, ένώ διοργανώνονται εκ τών ένόντων, χωρίς άπώτερους στόχους ή μακροπρόθεσμο προγραμματισμό⁸. Παράλληλα ή άπουσία έπιστημονικών μεθόδων συγκέντρωσης ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων σχετικά με τις δράσεις τών συλλόγων και τὰ άποτελέσματά τους (πού χαρακτηρίζει, βέβαια, και γενικώτερα τò πολιτιστικό πεδίο τής Ελλάδας), δυσχεραίνει τόσο την άποτίμηση τής λειτουργίας τους, όσο και την χάραξη πολιτιστικής πολιτικής βάσει άπτών στοιχείων.

Τέλος, οί σύλλογοι χαρακτηρίζονται σε μεγάλο βαθμό από έσωστρέφεια, καθώς άποφεύγουν τις συνεργασίες με άλλους φορείς έντος ή εκτός τής κοινότητας, οί όποίες δυνητικά θα διευκόλυναν την προαγωγή κοινών στόχων και δράσεων και την άντιμετώπιση κοινών προβλημάτων.

Οί προοπτικές τών πολιτιστικών συλλόγων

Παρά τις έγγενεις άδυναμίες και τις έξωγενεις δυσκολίες, οί πολυάριθμοι στην Ελλάδα σύλλογοι με άντικείμενο τόν λαϊκό πολιτισμό διαδραματίζουν σημαντικό πολιτιστικό ρόλο κυρίως σε τοπικό επίπεδο. Δέν μπορεί, λοιπόν, νά γίνεται λόγος για πολιτι-

8. Ε. Γουλή, “Τò μεγάλο πολιτιστικό έγχείρημα. Έθνικό Δίκτυο Πόλεων: πολλά προβλήματα στην εφαρμογή” στο *Έπίλογος* '96, *Γαλαΐος*, Νοέμβριος 1996, σ. 77.

στική πολιτική στην Ελλάδα χωρίς να λαμβάνονται υπ' όψιν. Μπροστά στις προκλήσεις του πολιτιστικού χώρου, όπως αναλύθηκαν προηγουμένως, οι πολιτιστικοί σύλλογοι όφειλουν αφ' ενός να εκπληρώνουν τις υπάρχουσες αποστολές τους με αποτελεσματικότερο τρόπο και αφ' ετέρου να αναλάβουν νέους, σύγχρονους ρόλους.

Η κεντρική άρχη, όπως διαφαίνεται από τον τρόπο λειτουργίας του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού, μέχρι σήμερα δρα συγκεντρωτικά αναφορικά με την πολιτιστική κληρονομιά, όπως η τελευταία ορίζεται από τον Ν. 3028/2002 (αρχαιότητες μέχρι το 1830 μ.Χ.). Για τον Λαϊκό, όπως και για τον Σύγχρονο πολιτισμό, θέτει μόν κατευθυντήριες γραμμές, επιτρέπει όμως μεγαλύτερη αυτοδιάθεση σε αποκεντρωμένους φορείς και οργανισμούς. Όμολογουμένως οι σύλλογοι αποτελούν βασικούς πυρήνες διάσωσης και διάδοσης του λαϊκού πολιτισμού και έπωμίζονται το καθήκον να προβάλλουν και να αναπτύσσουν τις ύλικές και άυλες, ζωντανές εκφάνσεις του με τρόπους που δεν δύναται άλλοι φορείς, όπως για παράδειγμα τα λαογραφικά μουσεία της χώρας μας, λόγω του στατικού τρόπου με τον οποίο τα περισσότερα λειτουργούν -τουλάχιστον μέχρι σήμερα. Ακόμη περισσότερο, στον σύγχρονο ρόλο των συλλόγων εντάσσεται η παροχή ίσων ευκαιριών και στις ποικίλες εθνικές και φυλετικές ομάδες, που πλέον διαβιώνουν στον έλλαδικό χώρο, προκειμένου να προστατεύσουν και να προβάλλουν τον λαϊκό πολιτισμό τους. Ο ρόλος των συλλόγων χρειάζεται πλέον να ξεφύγη από ένα τοπικιστικό, περιορισμένο επίπεδο και να αποκτήσει πανελλαδική και -γιατί όχι;- ακόμη ευρύτερη, διεθνή έμβέλεια.

Έξ ίσου καιρικός νέος ρόλος, που οι πολιτιστικοί σύλλογοι καλούνται όλοένα και ευρύτερα να διαδραματίσουν, είναι η αφύπνιση και η ένιςχυση της λαϊκής συμμετοχής σε όλο το εύρος του περιεχομένου της, όπως αναλύθηκε στην άρχη του άρθρου. Δηλαδή:

1. Να παρακινούν με αποτελεσματικά έπικοινωνιακά και εκπαιδευτικά μέσα την συμμετοχή των πολιτών στην παρακολούθηση των εκδηλώσεων, που οι σύλλογοι διοργανώνουν και παρορσιάζουν.
2. Να ένθαρρύνουν ακόμη περισσότερο την ένεργητική συμμετοχή των ανθρώπων κάθε ηλικίας στην δημιουργία μορφών λαϊκού πολιτισμού. Μέσω της συμμετοχής τους σε ομάδες χορού, τραγουδιού, χειροτεχνίας, τα άτομα ένεργοποιούν το καλλιτεχνικό

δυναμικό τους και κερδίζουν διεξόδους έκφρασης, ενώ προσεγγίζουν και γνωρίζουν τον λαϊκό πολιτισμό της ομάδας, του τόπου ή της χώρας τους, ό όποιος έτσι χάνει τον μουσειακό χαρακτήρα του και ανάγεται σε βασικό συστατικό στοιχείο της καθημερινότητας των ατόμων. Η ενεργός συμμετοχή μπορεί να λάβη και άλλες μορφές, όπως, για παράδειγμα, καθοδηγούμενη συμμετοχή στην εθνολογική έρευνα ή στην οργανωτική/διοικητική ύποστήριξη του συλλόγου. Η αξιοποίηση της έθελοντικής συμμετοχής είναι συνήθης στους συλλόγους, όμως σε αρκετές περιπτώσεις χρειάζεται καλύτερη οργάνωση, ευρύτερη προώθηση και μεγαλύτερη ενίσχυση των ανταποδοτικών όφελών για τους έθελοντές, όπως είναι, για παράδειγμα, ή εκπαίδευσή τους σε διάφορους τομείς του λαϊκού πολιτισμού καθώς και της λειτουργίας του συλλόγου, ή απόδοση σε αυτούς βεβαιώσεων έθελοντικής εργασίας ή συστατικών έπιστολών που αποτελούν σημαντικό επαγγελματικό έφόδιο, καθώς και ή δημόσια ήθικη αναγνώριση της προσφοράς τους.

3. Από την στιγμή που οι σύλλογοι διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στην διάσωση και προβολή του λαϊκού πολιτισμού, μπορούν και όφείλουν να καλύψουν και την τρίτη έκδοχή της έννοιας της Συμμετοχής: να λάβουν δηλαδή μέρος στην χάραξη πολιτιστικής πολιτικής τόσο για τις κοινότητες που ύπηρετούν, όσο και για την ευρύτερη περιοχή και περιφέρεια σε συνεργασία με τους Ο.Τ.Α. Ένασχολούμενοι με την ιστορία και τις πολιτισμικές παραδόσεις του τόπου, οι σύλλογοι έχουν την δυνατότητα να διακρίνουν τις ανάγκες των τοπικών κοινωνιών και να προτείνουν αντίστοιχα προγράμματα πολιτιστικής πολιτικής, που θα ενδιαφέρουν πραγματικά την κοινότητα και, συνεπώς, θα ένσωματώνονται εύκολότερα στην ζωή των πολιτών. Έτσι μπορεί να πραγματοποιηθή ή έπιθυμητή “από την βάση προς την κορυφή” δημοκρατική προσέγγιση, ενώ αποφεύγεται ή εκ των άνω έπιβολή πολιτισμικών προτύπων ξένων και άσχετων με τον έκαστοτε τόπο, που λόγω αυτού αποδεικνύονται τις περισσότερες φορές αδιάφορα και βραχύβια.

Προκειμένου οι σημαντικοί άνωτέρω νέοι ρόλοι να έπιτευχθούν, είναι ανάγκη να έκσυγχρονισθή ή νοοτροπία και ή λειτουργία των συλλόγων και να γίνη συνείδηση ή κεντρική σημασία, που μπορούν

καὶ ὀφείλουν νὰ ἀποκτήσουν στὸ σύγχρονο πολιτιστικὸ γίνεσθαι. Δὲν μποροῦμε νὰ κάνουμε λόγο γιὰ διαχείριση καὶ διάδοση τοῦ ἑλληνικοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ὅταν ὁ τελευταῖος προσεγγίζεται ὡς φολκλορικὴ καὶ ἀπολιθωμένη μουσειακὴ μορφή ποῦ ἐνδιαφέρει μόνο ἐποχικὰ (πχ. σὲ ἐθνικὲς ἐπετεῖους, θρησκευτικὲς ἐορτὲς κ.τ.λ.), ἐνῶ ἀποξενώνει τὶς νεώτερες γενιὲς ὡς κάτι ἀπρηχαιωμένο καὶ ἀσύνδετο μὲ τὴν σύγχρονη ζωὴ. Ὁ λαϊκὸς πολιτισμὸς χρειάζεται νὰ προσεγγισθῆ ὡς κάτι ζωντανὸ καὶ ἐξελισσόμενο, γιὰτὶ μόνο ἔτσι θὰ μπορέσει ν' ἀποτελέσῃ σὲ μακροπρόθεσμη βάση ἀναπόσπαστο μέρος τῆς καθημερινότητος τῶν πολιτῶν. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα, ἂν καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν ᾠρο τῶν πολιτιστικῶν συλλόγων, προσφέρουν οἱ συναυλίες λαϊκῆς καὶ παραδοσιακῆς μουσικῆς τοῦ Τμήματος Λαϊκῆς καὶ Παραδοσιακῆς Μουσικῆς (ΤΕΙ Ἡπείρου) στὴν Ἄρτα. Στὴν καλοκαιρινὴ ἐβδομάδα τῶν “Ἀνοιχτῶν Πυλῶν”⁹ φοιτητὲς-μουσικοὶ τοῦ Τμήματος σὲ ἐθελοντικὴ συνεργασία μὲ τοὺς καθηγητὲς τοὺς προσφέρουν στὶς πλατεῖες τῆς Ἄρτας συναυλίες γιὰ τὴν τοπικὴ κοινότητα. Βάσει τῶν δεδομένων ἀπὸ ἐκπονημένες ἔρευνες ἀπὸ τὴν γράφουσα, ὁ θεσμὸς ἤδη χაίρει εὐρείας ἀποδοχῆς ἀπὸ ἄτομα ὄλων τῶν ἡλικιῶν καὶ ἀποτελεῖ δημοφιλὲς οἰκογενειακὸ καὶ κοινωνικὸ γεγονός. Ἀκόμη περισσότερο, ἔχει ἐντάξει τὴν λαϊκὴ καὶ παραδοσιακὴ μουσικὴ στὸν ζωντανὸ πολιτιστικὸ ἴσοτὸ τῆς πόλης, ἀποφεύγοντας τὴν παγίδα τῆς βεβιασμένης ἐπιβολῆς μιᾶς δόσης ‘φολκλορικῆς παράδοσης’ ποῦ σπάει γιὰ λίγο τὴν καθημερινότητα γιὰ νὰ ξεχασθῆ χωρὶς νὰ ἀφήσῃ ἴχνη ἕως τὴν ἐπόμενη χρονιά¹⁰.

Ἡ προσέγγιση τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ ὡς ζωντανοῦ στοιχείου προϋποθέτει τὴν ἀλλαγὴ νοοτροπίας τῶν θεραπόντων καὶ μελῶν τῶν συλλόγων. Εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ κατανοητὸ τὸ σύγχρονο τοπίο μὲ ὅλες τὶς προκλήσεις του καὶ οἱ σύλλογοι νὰ προβληματισθοῦν, ν' ἀναθεωρήσουν ὅλα ὅσα ἐλάμβαναν ὡς δεδομένα καὶ νὰ ἐπανεξετάσουν τὴν ἀποστολὴ ποῦ μποροῦν νὰ ἐκπληρῶνουν στὶς σύγχρονες κοινωνίες. Δεδομένης τῆς δύσκολης διεθνῶς οἰκονομικῆς συγκυρίας, ἀποτελεῖ μᾶλλον οὐτοπία νὰ θεωροῦμε ὅτι, τοῦλάχιστον στὸ ἄμεσο μέλλον, οἱ κρατικὲς ἀρχὲς θὰ ἀυξήσουν τὴν οἰκονομικὴ ἐνίσχυση γιὰ

9. Θεσμὸς ποῦ θεσπίστηκε τὸ 2004.

10. M. Kourí, ‘Towards regional cultural regeneration. The case of the city of Arta in Epirus’. στὰ ἠλεκτρονικὰ πρακτικὰ τοῦ 5ου Διεθνoῦς Συνεδρίου Ἑρευνας Πολιτιστικῆς Πολιτικῆς, ICCPR, Κωνσταντινούπολη 2008.

τὸν πολιτισμό. Ἀναγκαῖο λοιπὸν γιὰ τοὺς συλλόγους εἶναι νὰ ἐπιδιώξουν οἰκονομικὴ καὶ ὀργανωτικὴ αὐτάρκεια, ἀναπροσαρμοζόμενες τὶς δομές τους καὶ βελτιώνοντας τὴν διαχείριση τῶν οἰκονομικῶν, ἀνθρώπινων, ὑλικῶν καὶ ἄλλων πόρων τους. Ἐξ ἴσου σημαντικὸς εἶναι ὁ προγραμματισμὸς τῶν δράσεων τῶν συλλόγων - ἐρευνητικῶν, ἐκπαιδευτικῶν καὶ λοιπῶν- σὲ βάθος χρόνου. Οἱ σύλλογοι δὲν ἀρκεῖ ἀπλῶς νὰ γνωρίζουν ποιοὶ εἶναι οἱ στόχοι καὶ ἡ ἀποστολή τους, ἀλλὰ καὶ νὰ χαράζουν μακροπρόθεσμα προγράμματα, καθ' ὅτι μόνο ἔτσι πραγματοποιοῦνται δύσκολοι ποιοτικοὶ στόχοι, ὅπως εἶναι ἡ γαλούχησις τῆς νέας γενιᾶς μὲ διαχρονικὰ στοιχεῖα τῆς παράδοσης ἢ τὸ μπόλιασμα αὐτοῦ ποῦ θεωροῦμε "παράδοση" μὲ νέα στοιχεῖα. Ἀκολουθῶς προτείνεται ἡ υἰοθέτησις ἀρχῶν τῆς Ἐπισημονικῆς Διοικήσεως (Management) ἀλλὰ καὶ Ἐπικοινωνίας/Προβολῆς τοῦ ἔργου τους (Marketing), ποῦ μποροῦν νὰ συμβάλουν στὴν ἐξυγίανση καὶ στὴν ὀργάνωσις τοῦ τρόπου λειτουργίας τῶν συλλόγων, στὸν περιορισμὸ τῆς κακοδιαχείρισης καὶ στὴν ἐξοικονόμησις πόρων, καθὼς καὶ στὴν ἐξασφάλισις μεγαλύτερης συμμετοχῆς μελῶν, θεατῶν ἀλλὰ καὶ χορηγῶν. Σὲ μιὰ τέτοια προσπάθεια ἀναδιάρθρωσις τῆς λειτουργίας καὶ τῶν δομῶν τους, οἱ σύλλογοι μποροῦν νὰ ἐξεύρουν ἀρωγούς διάφορους φορεῖς, ὅπως ἀκαδημαϊκὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα, ἐπιχειρήσεις καὶ ἄλλες κοινοτικὲς ὀμάδες, λόγου χάρις ΚΑΠΗ, σχολεῖα, μειονότητες κ.τ.λ. Συνεπῶς, οἱ σύλλογοι ὀφείλουν νὰ ξεπεράσουν τάσεις ἐσωστρέφειας καὶ νὰ ἐπιδιώξουν τὴν δημιουργία βάσεων ἐπικοινωνίας, συνεργασίας καὶ συντονισμοῦ ἐνεργειῶν μὲ ἄλλους φορεῖς καὶ ὀργανισμούς, ἔτσι ὥστε νὰ ἀλληλοβοηθοῦνται γιὰ τὴν ἐπίτευξις κοινῶν, κοινωφελῶν στόχων.

Ἡ ἐκπαίδευσις παίζει βασικὸ ρόλο στὴν σταδιακὴ ἀλλαγὴ νοσημάτων καὶ παγιωμένων τάσεων. Τὸ προσωπικὸ, τὰ μέλη καὶ οἱ ἔθελοντες τῶν συλλόγων χρειάζεται νὰ ἐνημερωθοῦν εἰς βάθος ἀναφορικὰ μὲ τὴν προβληματικὴ τῆς "ζωντανῆς" προσέγγισις τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ, παρακολουθώντας ἢ ἀκόμη καὶ διοργανώνοντας ἐπὶ τούτῳ εἰδικὰ σεμινάρια, συνέδρια ἢ ἡμερίδες. Ἀφ' ἑτέρου, ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ ἀνθρώπινου δυναμικοῦ τῶν συλλόγων σὲ ζητήματα ὀργάνωσις, διαχείρισις, προβολῆς καὶ χρήσις νέων τεχνολογιῶν καὶ ἡ ἀνάλογη ἀναπροσαρμογὴ τῆς δράσις τοῦ δυναμικοῦ αὐτοῦ ἐντὸς τῶν συλλόγων ὀδηγοῦν στὴν ἀποτελεσματικώτερη ἀξιοποίη-

ση τών ύπαρχόντων πόρων καί, έπομένως, σέ βέλτιστα ποσοτικά καί ποιοτικά άποτελέσματα. Ένας τρόπος νά έπιτευχθή ή πρόταση αύτή είναι μέσω χορηγιών άπό τόν έπιχειρηματικό κλάδο: άς μήν ξεχνάμε ότι ή χορηγία δέν λαμβάνει μόνο οίκονομική ή ύλική μορφή, αλλά περιλαμβάνει καί μεταφορά τεχνογνωσίας μέσω τοϋ “δανεισμοϋ” ειδικοϋ προσωπικοϋ, ό όποιος έντάσσεται στοδ πλαίσιο της πολυσυζητημένης έταιρικής εϋθύνης, ποϋ άπασχολεί τις σύγχρονες έπιχειρήσεις. Άλλωστε, τά όφέλη για τις έταιρειες είναι έξ ίσου θελκτικά. Η προσφερθείσα άρωγή σέ κάποιον πολιτιστικό σύλλογο ένισχύει την δημόσια εικόνα της έταιρείας στην τοπική κοινωνία, ένώ οί άμφίδρομες σχέσεις συνεργασίας ποϋ δημιουργοϋνται, άνοίγουν ένα νέο πεδίο δράσης καί για τόν σύλλογο: ή μεταφορά πτυχών τοϋ λαϊκοϋ πολιτισμοϋ ύπό τήν μορφή παραστάσεων, όμιλιών καί έργαστηριών άπό τόν χώρο τοϋ συλλόγου στοδ χώρο της έταιρείας άποτελεί έναν ιδανικό τρόπο νά προσεγγισθή μιá νέα μερίδα κοινοϋ, καί, ένδεχομένως, νά κερδηθοϋν νέοι ύποστηρικτές καί μέλη άφ' ένός για τόν σύλλογο, άφ' έτέρου για τόν λαϊκό πολιτισμό. Άλλωστε, όργανωμένες δράσεις λαϊκοϋ πολιτισμοϋ σέ χώρους καθημερινούς ή/καί έργασίας “ζωντανέουν” τόν λαϊκό πολιτισμό καί τόν ένσωματώνουν στην καθημερινότητα, ποϋ, όπως άναλύθηκε προηγουμένως, άποτελεί ένα άπό τά σύγχρονα ζητούμενα.

Τέλος, καί έρχόμενοι στοδ ευαίσθητο ζήτημα τοϋ κακώς έννοοϋμενου έθνικισμοϋ, οί σύλλογοι δέν πρέπει νά δροϋν ώς γκέτο αλλά ώς άνοιχτόμυαλες μονάδες λαϊκής συμμετοχής, ποϋ δέν άποκλείουν μέλη της κοινοτήτας λόγω της καταγωγής, της φυλής, τοϋ μορφωτικοϋ ή οίκονομικοϋ έπιπέδοϋ, της κοινωνικής τους τάξης ή άκόμη καί τών πολιτικών ή θρησκευτικών τους πεποιθήσεων. Ό πολιτισμός καί δη ή λαϊκός δέν περικλείεται σέ στεγανά, ούτε μορφεύται αυτόματα νά όριοθετηθή, άφοϋ οί άνταλλαγές καί οί έπιρροές μεταξύ τών πολιτισμικών στοιχείων ποικίλων ομάδων είναι συνεχείς καί άνεξέλεγκτες. Τοδ στοιχείο της άπειλης τοϋ Άλλου, τοϋ Ξένου, είναι πιό έντονο στις άκριτικές περιοχές, ιδιαίτερα δε όταν ύπάρχει ή αίσθηση ότι ή ύποστήριξη τοϋ κεντρικοϋ κράτους ύστερεί. Οί γόνιμες πολιτισμικές άνταλλαγές όμως άνέκαθεν ύπήρξαν στοιχείο της έλληνικής ταυτότητας καί κουλτοϋρας, καί ένας πολιτισμός ποϋ γνωρίζει την ιστορία, τδ παρελθόν καί τις παραδόσεις του, άνέχεται, άποδέχεται καί προσφέρει την ευκαιρία καί σέ άλλες πολιτισμικές ομάδες

νά προβάλουν την πολιτισμική ιδιαιτερότητά τους. Ἡ προσέγγιση τῶν πολιτισμῶν, ὅταν γίνεται μὲ ἀμοιβαῖο σεβασμὸ καὶ ἐπιθυμία γιὰ ἀμφίδρομο διάλογο, μόνο ὄφελῃ μπορεῖ νὰ ἀποφέρει, ἀλληλοκατανόηση καὶ ἁρμονικὴ, εἰρηνικὴ συμβίωση.

Συνοψίζοντας

Μέχρι σήμερα καὶ γιὰ διαφόρους λόγους ποὺ ἀναλύθηκαν, ὁ ρόλος τῶν πολιτιστικῶν συλλόγων, καὶ ἰδιαίτερα ἐκείνων ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὸν λαϊκὸ πολιτισμὸ, εἶναι ὑποτιμημένος καὶ γιὰ πολλοὺς περιορίζεται στὴν προβολὴ ἑνὸς κακέκτυπου φοιτητοῦ.

Στὴν νέα πραγματικότητα οἱ σύλλογοι καλοῦνται νὰ ἐκπληρώσουν ἀποτελεσματικώτερα καὶ μὲ πῖθό σύγχρονα μέσα τὴν βασικὴ τους ἀποστολὴ τῆς διάσωσης, προβολῆς καὶ ἀνάπτυξης τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ταυτόχρονα ν' ἀποτελέσουν πυρῆνες κινητοποίησης τοῦ πολίτη γιὰ νὰ συμμετάσχει ὄχι μόνο στὴν ὀργανωτικὴ διαδικασίᾳ καὶ στὴν καλλιτεχνικὴ παραγωγὴ ἀλλὰ καὶ στὴν λήψη πολιτικῶν ἀποφάσεων σχετικὰ μὲ τὸν πολιτισμὸ ποὺ θὰ ἀνθήσει στὸν τόπο ποὺ διαβιώνει.

Οἱ εὐέλκτες δομὲς τῶν συλλόγων ἐπιτρέπουν τὴν ἐνεργοποίησιν τοῦ ἀτόμου σὲ ποικίλα ἐπίπεδα, ὅμως ἀπαραίτητες προϋποθέσεις εἶναι ἀφ' ἑνὸς ἡ συνειδητοποίηση τοῦ νέου ρόλου τῶν συλλόγων, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ διαχειριστικὴ καὶ ὀργανωτικὴ ἀναδιοργάνωσις τῶν τελευταίων γιὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν προκλήσεων τοῦ σύγχρονου περιβάλλοντος.

Ἐνδεικτικὴ βιβλιογραφία

- Βαγιονᾶ, Α., “Πολιτιστικὴ ἀνάπτυξις καὶ τοπικὴ αὐτοδιοίκησις”, *Τοπικὴ αὐτοδιοίκησις*, 1992
- Γουλιῆ, Ε., “Τὸ μεγάλο πολιτιστικὸ ἐγχείρημα. Ἐθνικὸ Δίκτυο Πόλεων: πολλὰ προβλήματα στὴν ἐφαρμογὴ” στὸ *Ἐπίλογος* '96, *Γαλαῖος*, Νοέμβριος 1996
- Κόνσολα, Ν., *Πολιτιστικὴ δραστηριότητα καὶ κρατικὴ πολιτικὴ στὴν Ἑλλάδα: ἡ περιφερειακὴ διάστασις*, Ἐκδόσεις Παπαζήση, Ἀθήνα 1999.

- Κουρῆ, Μαρία. “Ανοίγοντας τὶς Πύλες ἀνάπτυξη κοινού γιὰ τὴν λαϊκὴ καὶ παραδοσιακὴ μουσικὴ”, *Πρακτικὰ τοῦ 2ου Διεθνoῦς Συνεδρίου “Λαϊκὸς Πολιτισμὸς καὶ Πολιτιστικοὶ Φορεῖς”*, Βόλος 2007 (ὑπὸ δημοσίευση).
- Φεσσᾶ-Εμμανουήλ, Ἐ. Δ. *Πολιτιστικὴ ἀνάπτυξη. Νέα πολιτικὴ ἐνθῦνη στὸν ἑλληνικὸ χῶρο*, Ὀλκός, Ἀθήνα 1978.
- Ψύλλα, Μ., “Ἡ πολιτιστικὴ διάσταση τῆς τοπικῆς ἀνάπτυξης”, *Τοπικὴ αὐτοδιοίκηση*, 1992.
- Kawashima, N., “Planning for equality’A Decentralisation in cultural policy” στὸ O. Bennett, J. Ahearne (ἐκδ.) *Research Papers. Centre for Cultural Policy Studies, Warwick*, 2004.
- Kouri, Maria. “Towards regional cultural regeneration. The case of the city of Arta in Epirus”, στὴν ψηφιακὴ ἔκδοση τῶν πρακτικῶν τοῦ 5ου Διεθνoῦς Συνεδρίου “Ἐρευνας Πολιτιστικῆς Πολιτικῆς, ICCPR, Κωνσταντινούπολη 2008.
- Scarpelos Y. and Stratoudaki, H., “Mapping the twilight zone of Greek cultural policy” στὴν ψηφιακὴ ἔκδοση τῶν πρακτικῶν τοῦ 4ου Διεθνoῦς Συνεδρίου “Ἐρευνας Πολιτιστικῆς Πολιτικῆς, ICCPR, Βιέννη 2006.
- UNESCO, Text of the Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage. <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?Apg=00006> , 2006.